

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

6. oktober 2015*

»Præjudiciel forelæggelse — fri bevægelighed for personer — artikel 45 TEUF og 49 TEUF — arbejdstagere — ansættelser i den offentlige administration — direktiv 2005/36/EF — anerkendelse af erhvervsmæssige kvalifikationer — begrebet »lovreguleret erhverv« — adgang til deltagelse i en udvælgelsesprøve med henblik på ansættelse af referendarer ved Cour de cassation (Belgien)«

I sag C-298/14,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Conseil d'État (Belgien) ved afgørelse af 15. maj 2014, indgået til Domstolen den 16. juni 2014, i sagen:

Alain Brouillard

mod

Jury du concours de recrutement de référendaires près la Cour de cassation,

État belge,

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, R. Silva de Lapuerta (refererende dommer), og dommerne J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, J.L. da Cruz Vilaça og C. Lycourgos,

generaladvokat: E. Sharpston

justitssekretær: fuldmægtig V. Tourrès,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 25. marts 2015,

efter at der er afgivet indlæg af:

- Alain Brouillard, som selvmøder
- den belgiske regering ved M. Jacobs, L. Van den Broeck og C. Pochet, som befuldmægtigede, bistået af avocats P. Levert og P.-E. Paris
- den italienske regering ved G. Palmieri, som befuldmægtiget, bistået af avvocato dello Stato S. Fiorentino

* Processprog: fransk.

— Europa-Kommissionen ved J. Hottiaux og H. Støvlbæk, som befuldmægtigede,
og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 18. juni 2015,
afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 45 TEUF og 49 TEUF samt af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2005/36/EF af 7. september 2005 om anerkendelse af erhvervsmæssige kvalifikationer (EUT L 255, s. 22).
- 2 Anmodningen er fremsat i forbindelse med en tvist mellem Alain Brouillard og jury du concours de recrutement de référendaires près la Cour de cassation (herefter »udvælgelseskomitéen«) og État belge vedrørende udvælgelseskomitéens afgørelse om at afslå Alain Brouillards ansøgning om tilmelding til en udvælgelsesprøve.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 41. betragtning til direktiv 2005/36 har følgende ordlyd:
»Dette direktiv berører ikke anvendelsen af [...] artikel [45, stk. 4, TEUF] og artikel [51 TEUF] i forbindelse med erhvervet som notar.«
- 4 Direktivets artikel 1 med overskriften »Formål« bestemmer:
»I dette direktiv fastsættes de regler, hvorefter en medlemsstat, der på sit område kræver bestemte erhvervsmæssige kvalifikationer for adgang til eller udøvelse af et lovreguleret erhverv (i det følgende benævnt »værtsmedlemsstaten«), anerkender de erhvervsmæssige kvalifikationer, der er opnået i en eller flere andre medlemsstater (i det følgende benævnt »hjemlandet«), og som giver indehaveren af de pågældende kvalifikationer ret til dér at udøve det samme erhverv, med henblik på adgang til og udøvelse af det pågældende erhverv.«
- 5 Direktivets artikel 2, der har overskriften »Anvendelsesområde«, bestemmer:
»1. Dette direktiv gælder for enhver statsborger i en medlemsstat, der ønsker at udøve et lovreguleret erhverv som selvstændig eller som arbejdstager, herunder udøvere af et liberalt erhverv, i en anden medlemsstat end den, hvor han har opnået sine erhvervsmæssige kvalifikationer.
[...]«
- 6 Direktivets artikel 3, der har overskriften »Definitioner«, har følgende ordlyd:
»1. I dette direktiv forstås ved:
a) »[L]ovreguleret erhverv«: en eller flere former for erhvervsmæssig virksomhed under ét, når der enten direkte eller indirekte ifølge love eller administrative bestemmelser kræves bestemte erhvervsmæssige kvalifikationer for adgang hertil eller udøvelse eller en form for udøvelse heraf; især vil anvendelsen af en faglig titel, der ifølge love eller administrative bestemmelser er

begrænset til en person, der er i besiddelse af en bestemt erhvervsmæssig kvalifikation, være en form for udøvelse. Såfremt første punktum i denne definition ikke finder anvendelse, sidestilles erhverv omhandlet i stk. 2 med et lovreguleret erhverv.

- b) »[E]rhvervsmæssige kvalifikationer«: kvalifikationer, som er attesteret ved et uddannelsesbevis, et kursusbevis som omhandlet i artikel 11, litra a), nr. i), og/eller erhvervserfaring.
- c) »[U]ddannelsesbevis«: eksamensbeviser, certifikater og andre beviser for en erhvervskompetencegivende uddannelse, der overvejende har fundet sted i Fællesskabet, udstedt af en myndighed udpeget i overensstemmelse med love eller administrative bestemmelser i vedkommende medlemsstat. Såfremt første punktum i denne definition ikke finder anvendelse, sidestilles et uddannelsesbevis efter stk. 3 med et uddannelsesbevis.

[...]

- e) »[L]ovreguleret uddannelse«: enhver uddannelse, som er specifikt rettet mod udøvelse af et bestemt erhverv, og som består af et uddannelsesforløb, om fornødent suppleret med en erhvervsuddannelse, en praktisk uddannelse eller erhvervspraktik.

[...]«

- 7 Direktivets artikel 4, der har overskriften »Anerkendelsens virkninger«, bestemmer:

»1. Værtsmedlemsstatens anerkendelse af de erhvervsmæssige kvalifikationer giver den begunstigede adgang til i denne medlemsstat at optage det erhverv, som han er kvalificeret til i hjemlandet, og til at udøve det på samme vilkår som landets egne statsborgere.

2. Med henblik på dette direktiv er det erhverv, som ansøgeren ønsker at udøve i værtsmedlemsstaten, det samme som det, han er kvalificeret til i hjemlandet, hvis det omfatter sammenlignelige former for virksomhed.«

- 8 I direktivets artikel 13, der har overskriften »Betingelser for anerkendelse«, fastsættes:

»1. Når der i en værtsmedlemsstat kræves bestemte erhvervsmæssige kvalifikationer for adgang til eller udøvelse af et lovreguleret erhverv, skal denne medlemsstats kompetente myndighed give ansøgeren mulighed for at få adgang til dette erhverv og udøve det på samme vilkår som dem, der gælder for landets egne statsborgere, hvis han er i besiddelse af det kursus- eller uddannelsesbevis, som i en anden medlemsstat er foreskrevet som betingelse for at få adgang til eller for at udøve det samme erhverv.

[...]«

Belgisk ret

- 9 Artikel 135 i code judiciaire (den belgiske retsplejelov) har følgende ordlyd:

»Cour de cassation (kassationsretten) bistås af referendarer af et antal på mindst fem og højst 30, som fastsættes af justitsministeren.

Førstepræsidenten og lederen af anklagemyndigheden bestemmer ved fælles aftale det antal referendarer, der skal placeres under deres respektive myndighed.

Referendaren forbereder rådgivernes og dommernes arbejde. Referendaren har til opgave at fremskaffe dokumentation samt at forestå oversættelse og offentliggørelse af domme samt sikre overensstemmelse mellem de franske og nederlandske lovttekster.«

10 I lovens artikel 259k er det fastsat:

»For at kunne udnævnes til referendar ved Cour de cassation skal ansøgeren være fyldt 25 år og have en doktor- eller kandidatgrad i jura.

Ansøgerne klassificeres under udvælgelsesprøven med henblik på deres udnævnelse.

Cour de cassation bestemmer genstanden for udvælgelsesprøven alt efter tjenestens behov. Den fastsætter betingelserne for udvælgelsesprøven og sammensætter udvælgelseskomitéerne.

Hver udvælgelseskomité er, under hensyntagen til en sproglig ligevægt, sammensat af to medlemmer af Cour de cassation, der udpeges af førstepræsidenten for Cour de cassation, to medlemmer af anklagemyndigheden, der udnævnes af lederen af anklagemyndigheden ved Cour de cassation, og fire personer uden for institutionen, der udpeges af kongen på to lister, der hver især, under hensyntagen til en sproglig ligevægt, består af fire ansøgere foreslået af henholdsvis førstepræsidenten og lederen af anklagemyndigheden.

Udvælgelsesprøven er gyldig i (seks) år.«

11 Lovens artikel 259l har følgende ordlyd:

»Referendaren udnævnes af kongen for en treårig prøveperiode i henhold til den i artikel 259k omhandlede klassificering. Efter tre år bliver den pågældende fastansat i stillingen, medmindre kongen beslutter andet, og udelukkende på forslag af, alt efter omstændighederne, førstepræsidenten eller lederen af anklagemyndigheden senest i løbet af tredje kvartal af prøveperiodens tredje år.

Cour de cassations førstepræsident og lederen af anklagemyndigheden ved denne domstol udpeger ved fælles aftale de referendarer, der skal på prøve, og de referendarer, der er endeligt udnævnt, og placerer dem under den ene eller den anden myndighed.«

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

12 Alain Brouillard er belgisk statsborger og ansat ved Cour de cassations afdeling for dokumentation og lovttekstkoordinering. Han har en kandidatgrad i oversættelse, en juridisk embedseksamen og en grad i specialiserede studier i menneskerettigheder opnået ved et belgisk universitet samt en erhvervsfaglig mastergrad inden for jura, økonomi og forvaltning, med privatret som speciale, som jurist-lingvist, der er udstedt af Poitiers universitet (Frankrig) (herefter »den erhvervsfaglige mastergrad«) efter gennemført uddannelse via fjernundervisning.

13 Den 24. maj 2011 tilmeldte Alain Brouillard sig en udvælgelsesprøve med henblik på ansættelse af referendarer ved Cour de cassation.

14 Den 23. juni 2011 indgav han en ansøgning til det franske fællesskab i Belgien, hvorved han ansøgte om, at hans erhvervsfaglige mastergrad blev anerkendt som fuldt ud ligestillet med en mastergrad 2 i henhold til belgisk ret.

15 Den 6. september 2011 underrettede præsidenten for Cour de cassation Alain Brouillard om, at udvælgelseskomitéen havde truffet afgørelse om at afslå hans ansøgning om at få adgang til udvælgelsesprøven med den begrundelse, at en ansøger skal have en doktor-, kandidat- eller

mastergrad i jura opnået ved et belgisk universitet for at kunne udnævnes til referendar ved Cour de cassation med henblik på at sikre, at vedkommende har de fornødne kvalifikationer til at udøve dette erhverv i Belgien. I sin afgørelse anførte udvælgelseskomitéen, at Alain Brouillard ikke opfyldte denne betingelse, eftersom hans erhvervsfaglige mastergrad ikke var blevet anerkendt af det franske fællesskab i Belgien som ligestillet med hverken en doktor-, kandidat-, eller mastergrad i jura opnået i Belgien, og eftersom han ikke havde fulgt et tilsvarende uddannelsesforløb ved et belgisk universitet.

16 Den 27. oktober 2011 afslog det franske fællesskab i Belgien Alain Brouillards ansøgning om, at hans erhvervsfaglige mastergrad blev ligestillet med en akademisk mastergrad i jura, og begrænsede ligestillingen til en generel akademisk mastergrad. Afslaget var baseret på en udtalelse fra enheden for jura og kriminologi i udvalget for ligestilling af uddannelser under det franske fællesskab i Belgien med følgende begrundelse:

- [Opnåelsen] af et juridisk eksamensbevis udgør dokumentation for, at indehaveren har opnået en viden og teknisk erfaring vedrørende retsordenen i det land, hvor eksamensbeviset er udstedt. Juridiske uddannelser, der gennemføres i udlandet, opfylder således ikke de krav, der stilles af de juridiske fakulteter i det franske fællesskab i Belgien, idet de studerende ved disse fakulteter uddannes til at varetage stillinger som jurist i den belgiske retsorden.
- Visse af de undervisningsfag, der i det franske fællesskab i Belgien skal gennemføres for at bestå jurastudiets andet trin (navnlig obligationsret, aftaleret, forvaltningsret og socialret), er ikke blevet gennemført i forbindelse med opnåelsen af den [erhvervsfaglige mastergrad], som ønskes anerkendt som ligestillet med en belgisk uddannelsesgrad.«

17 Justitsministeriet offentliggjorde en meddelelse, hvori den bekendtgjorde, at der ved kongelige anordninger af 20. september 2012 var blevet udnævnt tre referendarer ved Cour de cassation for en prøveperiode af tre års varighed (*Moniteur belge* af 28.9.2012, s. 59905).

18 Ved to stævninger indgivet til den forelæggende ret har Alain Brouillard nedlagt påstand om annullation af udvælgelseskomitéens afgørelse og af de kongelige anordninger.

19 Det er på denne baggrund, at Conseil d'État har besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

- »1) Skal artikel 45 TEUF og 49 TEUF samt direktiv 2005/36 fortolkes således, at de finder anvendelse på en situation, hvor en belgisk statsborger, der er bosat i Belgien, og som ikke har udøvet erhvervs-mæssig virksomhed i en anden medlemsstat, til støtte for sin ansøgning om at få adgang til en udvælgelsesprøve med henblik på ansættelse af referendarer ved Cour de cassation i Belgien påberåber sig et eksamensbevis, der er udstedt af et fransk universitet, nærmere bestemt en erhvervsfaglig mastergrad udstedt den 22. november 2010 af det franske Poitiers universitet?
- 2) Skal stillingen som referendar ved Cour de cassation i Belgien, hvis besættelse ifølge artikel 259k i code judiciaire er betinget af, at den pågældende har erhvervet en doktor- eller kandidatgrad i jura, anses for at være et lovreguleret erhverv som omhandlet i artikel 3 i direktiv 2005/36?
- 3) Skal stillingen som referendar ved Cour de cassation anses for at være ansættelse i den offentlige administration som omhandlet i artikel 45, stk. 4, TEUF, med den virkning, at artikel 45 TEUF og 49 TEUF samt direktiv 2005/36 ikke finder anvendelse i henhold til artikel 45, stk. 4, TEUF?
- 4) Såfremt artikel 45 TEUF og 49 TEUF samt direktiv 2005/36 finder anvendelse i det foreliggende tilfælde, skal disse bestemmelser da fortolkes således, at de er til hinder for, at udvælgelseskomitéen gør adgangen til deltagelse i udvælgelsesprøven betinget af, at den pågældende har erhvervet en doktor- eller kandidatgrad i jura ved et belgisk universitet, eller af,

at det franske fællesskab i Belgien, der er kompetent inden for uddannelsesområdet, har anerkendt, at den mastergrad, der er udstedt af det franske Poitiers universitet, kan ligestilles med en doktor-, kandidat- eller mastergrad i jura, der er erhvervet ved et belgisk universitet?

- 5) Såfremt artikel 45 TEUF og 49 TEUF samt direktiv 2005/36 finder anvendelse i det foreliggende tilfælde, skal disse bestemmelser da fortolkes således, at udvælgelseskomitéen har pligt til at sammenligne de kvalifikationer, som sagsøgeren har opnået på grundlag af sine eksamensbeviser samt sin erhvervs erfaring, med de kvalifikationer, der opnås som følge af erhvervlsen af en doktor- eller kandidatgrad i jura udstedt af et belgisk universitet, og i givet fald til at pålægge ham en udligningsforanstaltning som omhandlet i artikel 14 i direktiv 2005/36?»

Om anmodningen om genåbning af retsforhandlingernes mundtlige del

- 20 Efter at generaladvokaten havde fremsat sit forslag til afgørelse, anmodede sagsøgeren i hovedsagen ved processkrift indleveret den 17. august 2015 Domstolen om at genåbne den mundtlige forhandling. I denne forbindelse har Alain Brouillard i det væsentlige påberåbt sig, at der er oversættelsesfejl i visse sprogversioner af anmodningen om præjudiciel forelæggelse og generaladvokatens forslag til afgørelse, samt at der er risiko for uoverensstemmelse mellem Domstolens dom i den foreliggende sag og Rettens dom Brouillard mod Domstolen (T-420/13, EU:T:2015:633) såfremt det ikke er muligt for ham at gøre gældende, at det i det nævnte forslag til afgørelse ifølge ham undlades at foretage en indgående behandling af spørgsmålet om »validering af erhvervs erfaring«, som han påberåber sig i disse to sager.
- 21 Det bemærkes, at i henhold til artikel 83 i Domstolens procesreglement kan Domstolen til enhver tid, efter at have hørt generaladvokaten, ved kendelse bestemme, at retsforhandlingernes mundtlige del skal åbnes eller genåbnes, navnlig hvis den finder, at sagen er utilstrækkeligt oplyst, eller såfremt en part, efter at denne del af retsforhandlingerne er afsluttet, er fremkommet med nye oplysninger vedrørende sagens faktiske omstændigheder, som er af afgørende betydning for Domstolens afgørelse, eller såfremt sagen bør afgøres på grundlag af et argument, som ikke har været drøftet af parterne eller de berørte, som er omfattet af artikel 23 i statuten for Den Europæiske Unions Domstol.
- 22 Efter Domstolens opfattelse er der ingen grund til at træffe bestemmelse om genåbning af den mundtlige del af retsforhandlingerne i hovedsagen, idet den argumentation, som Alain Brouillard har fremført, ikke har nogen særlig forbindelse med nogen af de tilfælde, der er omhandlet i nævnte bestemmelse i Domstolens procesreglement.
- 23 Begæringen om genåbning af den mundtlige forhandling bør derfor ikke tages til følge.

Om de præjudicielle spørgsmål

Om det første og det tredje spørgsmål

- 24 Med det første og det tredje spørgsmål, som behandles samlet, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, dels om artikel 45 TEUF og 49 TEUF finder anvendelse på en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor en statsborger i en medlemsstat, der bor og arbejder i denne medlemsstat, har et eksamensbevis, der er opnået i en anden medlemsstat, som han påberåber sig for at blive tilmeldt en udvælgelsesprøve med henblik på ansættelse af referendarer ved Cour de cassation i førstnævnte medlemsstat, dels om en sådan situation er omfattet af artikel 45, stk. 4, TEUF.
- 25 I denne henseende bemærkes indledningsvis, at artikel 49 TEUF, der vedrører adgangen til at optage og udøve selvstændig erhvervs virksomhed, ikke finder anvendelse på tvisten i hovedsagen.

- 26 For så vidt angår artikel 45 TEUF fremgår det, for det første, ganske vist af fast retspraksis, at bestemmelserne i EUF-traktaten om fri bevægelighed for personer ikke kan finde anvendelse på aktiviteter, som ikke har tilknytning til nogen af de forhold, som EU-retten gælder for, og som udgør et rent internt forhold i en medlemsstat (jf. i denne retning domme López Brea og Hidalgo Palacios, C-330/90 og C-331/90, EU:C:1992:39, præmis 7, og Uecker og Jacquet, C-64/96 og C-65/96, EU:C:1997:285, præmis 16).
- 27 Domstolen har imidlertid fastslået, at fri bevægelighed for personer ikke ville kunne gennemføres fuldt ud, såfremt medlemsstaterne kunne undlade at anvende disse bestemmelser på de af deres statsborgere, som har udnyttet mulighederne for fri bevægelighed i henhold til EU-retten, og som i kraft heraf har erhvervet faglige kvalifikationer i en anden medlemsstat end den, hvori de er statsborgere. Denne betragtning gælder ligeledes i tilfælde, hvor en statsborger fra én medlemsstat i en anden medlemsstat har erhvervet en akademisk kvalifikation, som udvider hans grunduddannelse, og som han vil påberåbe sig efter sin tilbagekomst til sit hjemland (jf. dom Kraus, C-19/92, EU:C:1993:125, præmis 16 og 17).
- 28 I den foreliggende sag har Alain Brouillard i den medlemsstat, hvori han er statsborger, påberåbt sig et akademisk eksamensbevis, som han har opnået i en anden medlemsstat.
- 29 Alain Brouillard kan således ikke afskæres fra de rettigheder, der er fastsat i EUF-traktatens bestemmelser om fri bevægelighed for personer. Den omstændighed, at eksamensbeviset er opnået på baggrund af en uddannelse gennemført via fjernundervisning, er i denne forbindelse uden betydning.
- 30 Artikel 45, stk. 4, TEUF fastsætter, for det andet, at bestemmelserne i denne artikel ikke gælder for ansættelser i den offentlige administration.
- 31 Denne undtagelse vedrører imidlertid kun adgangen for statsborgere fra andre medlemsstater til visse stillinger i den offentlige administration (jf. domme Vougioukas, C-443/93, EU:C:1995:394, præmis 19, Grahame og Hollanders, C-248/96, EU:C:1997:543, præmis 32, Schöning-Kougebetopoulou, C-15/96, EU:C:1998:3, præmis 13, og Österreichischer Gewerkschaftsbund, C-195/98, EU:C:2000:655, præmis 36).
- 32 Bestemmelsen tager nemlig hensyn til medlemsstaternes legitime interesse i at forbeholde deres egne statsborgere en række stillinger, der har forbindelse med udøvelsen af offentlig myndighed og varetagelsen af almene interesser (jf. domme Kommissionen mod Belgien, 149/79, EU:C:1980:297, præmis 19, og Vougioukas, C-443/93, EU:C:1995:394, præmis 20).
- 33 Det følger heraf, at uanset spørgsmålet om, hvorvidt den stilling, som Alain Brouillard ønsker at få adgang til, er omfattet af anvendelsesområdet for artikel 45, stk. 4, TEUF, finder denne bestemmelse ikke anvendelse på en situation som den i hovedsagen omhandlede, idet Alain Brouillard ønsker at få adgang til en stilling inden for den offentlige administration i den medlemsstat, hvori han er statsborger.
- 34 På denne baggrund skal det første og det tredje spørgsmål besvares med, at artikel 45 TEUF skal fortolkes således, dels at den finder anvendelse på en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor en statsborger i en medlemsstat, der bor og arbejder i denne medlemsstat, har et eksamensbevis, der er opnået i en anden medlemsstat, som han påberåber sig for at blive tilmeldt en udvælgelsesprøve med henblik på ansættelse af referendarer ved Cour de cassation i førstnævnte medlemsstat, dels at en sådan situation ikke er omfattet af artikel 45, stk. 4, TEUF.

Om det andet spørgsmål

- 35 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, om stillingen som referendar ved Cour de cassation er et »lovreguleret erhverv« som omhandlet i direktiv 2005/36.

- 36 Det bemærkes, at definitionen af begrebet »lovreguleret erhverv« som omhandlet i direktiv 2005/36 henhører under EU-retten (jf. domme Rubino, C-586/08, EU:C:2009:801, præmis 23, og Peñarroja Fa, C-372/09 og C-373/09, EU:C:2011:156, præmis 27).
- 37 I henhold til direktivets artikel 3, stk. 1, litra a), omfatter begrebet »lovreguleret erhverv« en eller flere former for erhvervsmæssig virksomhed under ét, når der enten direkte eller indirekte ifølge love eller administrative bestemmelser kræves bestemte erhvervsmæssige kvalifikationer for adgang hertil eller udøvelse eller en form for udøvelse heraf.
- 38 Som anført af generaladvokaten i punkt 53-55 i forslaget til afgørelse, følger det af artikel 3, stk. 1, litra b), c) og e), i direktiv 2005/36, at begrebet »bestemt erhvervsmæssig kvalifikation« i direktivets artikel 3, stk. 1, litra a), ikke omfatter alle kvalifikationer, der er attesteret ved et uddannelsesbevis af generel karakter, men alene kvalifikationer, der svarer til et uddannelsesbevis, med hvilket indehaveren specifikt er blevet forberedt til at udøve et bestemt erhverv.
- 39 I den foreliggende sag er hensigten med de uddannelsesbeviser, der kræves i henhold til artikel 259k i code judiciaire med henblik på at få adgang til stillingen som referendar ved Cour de cassation, ikke specifikt at forberede indehaverne til at kunne varetage denne stilling, men at give adgang til en bred vifte af juridiske erhverv.
- 40 Disse uddannelsesbeviser giver derfor ikke en »bestemt erhvervsmæssig kvalifikation« som omhandlet i artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 2005/36, som adgangen til eller udøvelsen af stillingen som referendar ved Cour de cassation er betinget af.
- 41 Endvidere er de bestemmelser, der vedrører denne stilling, mere lig dem, der vedrører et embede ved en retsinstans, end dem, der gælder for et erhverv som sådan.
- 42 Nævnte stilling er således ikke et »lovreguleret erhverv« som omhandlet i direktiv 2005/36, hvorfor dette direktiv ikke finder anvendelse på situationen i hovedsagen.
- 43 Den omstændighed, at referendarerne ved Cour de cassation udnævnes efter afholdelsen af en udvælgelsesprøve, hvis genstand er fastsat i henhold til tjenestens behov, og som er gyldig i seks år, har ingen indflydelse på denne vurdering. Domstolen har nemlig allerede fastslået, at den omstændighed at have bestået en udvælgelsesprocedure med henblik på udvælgelse af et forudbestemt antal af personer på grundlag af en sammenlignende bedømmelse af kandidaterne snarere end ved anvendelse af absolutte kriterier, som fører til et kvalifikationsbevis, hvis gyldighed er strengt tidsbegrænset, ikke kan anses for en erhvervsmæssig kvalifikation som omhandlet i artikel 3, stk. 1, litra b), i direktiv 2005/36 (jf. dom Rubino, C-586/08, EU:C:2009:801, præmis 32).
- 44 Det samme gælder den omstændighed, at udnævnelsen af referendarerne ved Cour de cassation ifølge bestemmelserne i code judiciaire først bliver endelig efter en prøvetid på tre år. Det fremgår således af disse bestemmelser og af forarbejderne hertil, som den belgiske regering har fremlagt under retsmødet, at denne prøvetid svarer til en prøveperiode, ved udløbet af hvilken det kan besluttes, at referendaren ikke skal fastansættes. En sådan prøvetid svarer således ikke til en uddannelsesperiode, der er nødvendig for at varetage stillingen som referendar ved Cour de cassation.
- 45 På denne baggrund skal det andet spørgsmål besvares med, at direktiv 2005/36 skal fortolkes således, at stillingen som referendar ved Cour de cassation ikke er et »lovreguleret erhverv« som omhandlet i dette direktiv.

Om det fjerde og det femte spørgsmål

- 46 Henset til besvarelsen af det første, det andet og det tredje spørgsmål skal det fjerde og det femte spørgsmål alene undersøges for så vidt angår artikel 45 TEUF.
- 47 Med det fjerde og det femte spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 45 TEUF skal fortolkes således, at den er til hinder for, at udvælgelseskomitéen for en udvælgelsesprøve, der gennemføres med henblik på ansættelse af referendarer ved en retsinstant i en medlemsstat, når den behandler en ansøgning om deltagelse i denne udvælgelsesprøve, der er indgivet af en statsborger i denne medlemsstat, gør denne deltagelse betinget af, at den pågældende har erhvervet de eksamensbeviser, der er påkrævet i henhold til lovgivningen i nævnte medlemsstat, eller af, at en mastergrad, der er udstedt af et universitet i en anden medlemsstat, er anerkendt som akademisk ligestillet, uden at tage samtlige eksamensbeviser, certifikater og øvrige beviser samt den pågældendes relevante erhvervs erfaring i betragtning, ved en sammenligning af de erhvervsmæssige kvalifikationer, der er attesteret ved disse beviser, og dem, der kræves i henhold til denne lovgivning.
- 48 I denne henseende bemærkes, at i det omfang betingelserne for adgangen til et erhverv ikke er harmoniseret, kan medlemsstaterne frit fastsætte de kundskaber og kvalifikationer, der findes nødvendige for at udøve vedkommende erhverv, ligesom de kan kræve et eksamensbevis fremlagt som dokumentation for sådanne kundskaber og kvalifikationer (jf. domme Vlassopoulou, C-340/89, EU:C:1991:193, præmis 9, og Pešla, C-345/08, EU:C:2009:771, præmis 34).
- 49 Betingelserne for adgang til stillingen som referendar ved en retsinstant i en medlemsstat har endnu ikke været genstand for harmonisering på EU-plan, hvorfor medlemsstaterne har bevaret kompetencen til at fastsætte disse betingelser.
- 50 Heraf følger, at EU-retten i den foreliggende sag ikke er til hinder for, at den belgiske lovgivning gør adgangen til stillingen som referendar ved Cour de cassation betinget af, at ansøgeren er i besiddelse af de kundskaber og kvalifikationer, der anses for nødvendige.
- 51 Medlemsstaterne er dog forpligtede til at udøve deres kompetence på dette område under iagttagelse af de grundlæggende friheder, som er sikret ved EUF-traktaten (jf. domme Kommissionen mod Frankrig, C-496/01, EU:C:2004:137, præmis 55, Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos, C-330/03, EU:C:2006:45, præmis 29, og Nasiopoulos, C-575/11, EU:C:2013:430, præmis 20).
- 52 De herom udstedte nationale retsfor skrifter må navnlig ikke udgøre en uberettiget hindring for den faktiske udøvelse af den ved artikel 45 TEUF tilsikrede grundlæggende frihed (jf. domme Kraus, C-19/92, EU:C:1993:125, præmis 28, og Pešla, C-345/08, EU:C:2009:771, præmis 35).
- 53 Ifølge Domstolens praksis kan nationale regler om bestemte kvalifikationer, uanset om de anvendes uden forskelsbehandling med hensyn til nationalitet, således hindre udøvelsen af disse grundlæggende friheder, såfremt der med de omhandlede nationale regler ses bort fra kundskaber og kvalifikationer, der allerede er erhvervet af den pågældende i en anden medlemsstat (jf. domme Vlassopoulou, C-340/89, EU:C:1991:193, præmis 15, Morgenbesser, C-313/01, EU:C:2003:612, præmis 62, og Pešla, C-345/08, EU:C:2009:771, præmis 36).
- 54 I denne forbindelse bemærkes, at myndighederne i en medlemsstat, når de får forelagt en ansøgning fra en EU-borger om tilladelse til at udøve et erhverv, hvortil adgangen ifølge den nationale lovgivning er betinget af, at vedkommende har et eksamensbevis eller erhvervsmæssige kvalifikationer eller perioder med erhvervs erfaring, er forpligtet til at tage hensyn til samtlige eksamensbeviser, certifikater og andre kvalifikationsbeviser, herunder den pågældendes relevante erfaring, idet de skal foretage en sammenligning mellem på den ene side den kompetence, der er dokumenteret ved disse kvalifikationsbeviser og denne erfaring, og på den anden side de krav om kundskaber og

kvalifikationer, der stilles i national ret (jf. domme Vlassopoulou, C-340/89, EU:C:1991:193, præmis 16, Fernández de Bobadilla, C-234/97, EU:C:1999:367, præmis 31, Dreessen, C-31/00, EU:C:2002:35, præmis 24, og Morgenbesser, C-313/01, EU:C:2003:612, præmis 57 og 58).

- 55 Værtsmedlemsstatens myndigheder skal ved denne undersøgelse objektivt kunne konstatere, at indehaveren af et udenlandsk eksamensbevis har kundskaber og kvalifikationer, som er, om ikke identiske med, så dog i det mindste på samme niveau som de kundskaber og kvalifikationer, der attesteres ved det nationale eksamensbevis. Ved denne vurdering af spørgsmålet om ligestilling af det udenlandske eksamensbevis skal der alene tages hensyn til det kundskabs- og kvalifikationsniveau, som en person med et sådant eksamensbevis må formodes at have opnået, når henses til indholdet og varigheden af den teoretiske og praktiske uddannelse, der ifølge eksamensbeviset er gennemført (jf. domme Vlassopoulou, C-340/89, EU:C:1991:193, præmis 17, Morgenbesser, C-313/01, EU:C:2003:612, præmis 68, og Pešla, C-345/08, EU:C:2009:771, præmis 39).
- 56 I forbindelse med undersøgelsen kan en medlemsstat dog tage hensyn til de objektive forskelle, der findes både med hensyn til de retsfor skrifter vedrørende det pågældende erhverv, der gælder i oprindelsesmedlemsstaten, og dette erhvervs aktivitetsområde (jf. domme Vlassopoulou, C-340/89, EU:C:1991:193, præmis 18, Morgenbesser, C-313/01, EU:C:2003:612, præmis 69, og Pešla, C-345/08, EU:C:2009:771, præmis 44).
- 57 Hvis det på grundlag af sammenligningen af eksamensbeviserne kan konstateres, at de kundskaber og kvalifikationer, der attesteres ved det udenlandske eksamensbevis, svarer til de krav, der stilles i de nationale bestemmelser, er medlemsstaten forpligtet til at anerkende, at eksamensbeviset opfylder de i disse forskrifter fastsatte krav. Hvis der ved sammenligningen derimod kun fremgår delvis overensstemmelse mellem kundskaberne og kvalifikationerne, er værtsmedlemsstaten berettiget til at kræve, at vedkommende dokumenterer, at han har erhvervet de manglende kundskaber og kvalifikationer (jf. domme Vlassopoulou, C-340/89, EU:C:1991:193, præmis 19, Fernández de Bobadilla, C-234/97, EU:C:1999:367, præmis 32, Morgenbesser, C-313/01, EU:C:2003:612, præmis 70, og Pešla, C-345/08, EU:C:2009:771, præmis 40).
- 58 Det tilkommer i denne forbindelse de kompetente myndigheder i medlemsstaterne at vurdere, om de kundskaber, der er erhvervet i værtsmedlemsstaten – enten ved studier eller ved praktisk erfaring – er tilstrækkelige til at dokumentere, at vedkommende har de manglende kundskaber (jf. domme Vlassopoulou, C-340/89, EU:C:1991:193, præmis 20, Fernández de Bobadilla, C-234/97, EU:C:1999:367, præmis 33, Morgenbesser, C-313/01, EU:C:2003:612, præmis 71, og Pešla, C-345/08, EU:C:2009:771, præmis 41).
- 59 I det omfang enhver praktisk erfaring med udøvelsen af beslægtet virksomhed kan bidrage til at udvide ansøgerens kundskaber, skal den kompetente myndighed tage hensyn til enhver praktisk erfaring, der kan være nyttig i forhold til udøvelsen af det erhverv, hvortil der ønskes adgang. Den præcise værdi, der skal tillægges denne erfaring, skal fastsættes af den kompetente myndighed i lyset af de særlige opgaver, der er udført, de kundskaber, der er erhvervet og anvendt ved udførelsen af disse opgaver, samt det ansvar og den grad af uafhængighed, vedkommende har haft (jf. dom Vandorou m.fl., C-422/09, C-425/09 og C-426/09, EU:C:2010:732, præmis 69).
- 60 Den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 53-59, er ikke til hinder for, at en ansættelsesmyndighed som udvælgelseskomitéen støtter sig på en afgørelse, der er truffet af en kompetent myndighed som enheden for jura og kriminologi i udvalget for ligestilling af uddannelser under det franske fællesskab i Belgien, med henblik på at afgøre, om det omhandlede udenlandske uddannelsesbevis kan ligestilles med det påkrævede nationale uddannelsesbevis.

- 61 Hvad angår tvisten i hovedsagen fremgår det imidlertid af de sagsakter, som Domstolen er i besiddelse af, at udvælgelseskomitéen afslog Alain Brouillards ansøgning om at tilmelde sig udvælgelsesprøven med henblik på ansættelse af referendarer ved Cour de cassation, inden dette udvalg havde truffet afgørelse vedrørende den berørtes anmodning om, at hans erhvervsfaglige mastergrad blev ligestillet med den akademiske mastergrad i belgisk ret.
- 62 Det fremgår ligeledes af de sagsakter, som Domstolen er i besiddelse af, at Alain Brouillard ikke har gennemført en hel juridisk uddannelse som den, der fører til en doktor-, kandidat- eller mastergrad i jura ved et belgisk universitet.
- 63 Således som det er blevet bekræftet under retsmødet, fremgår det ligeledes, at den af Alain Brouillard påberåbte erhvervsfaglige mastergrad ikke omfatter undervisning i belgisk ret eller undervisning i forvaltningsret eller socialret, selv om enheden for jura og kriminologi i udvalget for ligestilling af uddannelser under det franske fællesskab i Belgien er af den opfattelse, at disse undervisningsfag i det franske fællesskab i Belgien skal gennemføres for at bestå jurastudiets andet trin.
- 64 Det er imidlertid ligeledes under retsmødet blevet oplyst, at mastergraden omfatter undervisning i fransk civilret, herunder obligationsret og aftaleret. Det kan således ikke udelukkes, at de kundskaber og kvalifikationer, som attesteres ved denne mastergrad, har en vis relevans i forbindelse med vurderingen af de kundskaber og kvalifikationer, der kræves med henblik på at varetage stillingen som referendar ved Cour de cassation.
- 65 Alain Brouillard har i øvrigt gjort gældende, at han har erhvervs erfaring, bl.a. som ansat ved Cour de cassations afdeling for dokumentation og tekstkoordinering. Denne erhvervs erfaring kan være relevant i forbindelse med vurderingen.
- 66 Udvalgelseskomitéen var følgelig forpligtet til at undersøge, om Alain Brouillards erhvervsfaglige mastergrad og erhvervs erfaring godtgjorde, at han havde opnået de påkrævede kundskaber og kvalifikationer. Det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve, om udvælgelseskomitéen, henset til alle de i hovedsagen relevante omstændigheder, rent faktisk har opfyldt denne forpligtelse, og, i givet fald, om den berørte i fornødent omfang har godtgjort, at han besidder de nødvendige kvalifikationer.
- 67 Under disse omstændigheder skal det fjerde og det femte spørgsmål besvares med, at artikel 45 TEUF skal fortolkes således, at den, under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede, er til hinder for, at udvælgelseskomitéen for en udvælgelsesprøve, der gennemføres med henblik på ansættelse af referendarer ved en retsinstit i en medlemsstat, når den behandler en ansøgning om deltagelse i denne udvælgelsesprøve, der er indgivet af en statsborger i denne medlemsstat, gør denne deltagelse betinget af, at den pågældende har erhvervet de eksamensbeviser, der er påkrævet i henhold til lovgivningen i nævnte medlemsstat, eller af, at en mastergrad, der er udstedt af et universitet i en anden medlemsstat, er anerkendt som akademisk ligestillet, uden at tage samtlige eksamensbeviser, certifikater og øvrige beviser samt den pågældendes relevante erhvervs erfaring i betragtning, ved en sammenligning af de erhvervs mæssige kvalifikationer, der er attesteret ved disse beviser, og dem, der kræves i henhold til denne lovgivning.

Sagens omkostninger

- 68 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parter udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Anden Afdeling) for ret:

- 1) Artikel 45 TEUF skal fortolkes således, dels at den finder anvendelse på en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor en statsborger i en medlemsstat, der bor og arbejder i denne medlemsstat, har et eksamensbevis, der er opnået i en anden medlemsstat, som han påberåber sig med henblik på at blive tilmeldt en udvælgelsesprøve med henblik på ansættelse af referendarer ved Cour de cassation i førstnævnte medlemsstat, dels at en sådan situation ikke er omfattet af artikel 45, stk. 4, TEUF.
- 2) Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2005/36/EF af 7. september 2005 om anerkendelse af erhvervsmæssige kvalifikationer skal fortolkes således, at stillingen som referendar ved Cour de cassation ikke er et »lovreguleret erhverv« som omhandlet i dette direktiv.
- 3) Artikel 45 TEUF skal fortolkes således, at den, under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede, er til hinder for, at udvælgelseskomitéen for en udvælgelsesprøve, der gennemføres med henblik på ansættelse af referendarer ved en retsinstans i en medlemsstat, når den behandler en ansøgning om deltagelse i denne udvælgelsesprøve, der er indgivet af en statsborger i denne medlemsstat, gør denne deltagelse betinget af, at den pågældende har erhvervet de eksamensbeviser, der er påkrævet i henhold til lovgivningen i nævnte medlemsstat, eller af, at en mastergrad, der er udstedt af et universitet i en anden medlemsstat, er anerkendt som akademisk ligestillet, uden at tage samtlige eksamensbeviser, certifikater og øvrige beviser samt den pågældendes relevante erhvervs erfaring i betragtning, ved en sammenligning af de erhvervsmæssige kvalifikationer, der er attesteret ved disse beviser, og dem, der kræves i henhold til denne lovgivning.

Underskrifter